

Sahaba gurdy, sahaba-da ýykdy

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 25 января, 2025

Sahaba gurdy, sahaba-da ýykdy SAHABA GURDY, SAHABA-DA ÝYKDY

«Syýasy manýowlar we häkimiýet dawasy» ýazgymda Syffyn söweşine alyp baran müddetiň üstünde gysgaça gurup geçipdik. Gürrüñimiziň bölünen ýerinden dowam edeliň. Mugawyýanyň tarapdarlarynyň garşysynda Hezreti Alynyň goşuny ýeňiş gazarmagyň öňüsrysasynda dur. Ýagdaýdan çykalga tapjak bolup täze taktika ulanylýar, Mugawyýanyň esgerleri Uly Şam mushafyny baş sany naýzanyň ujuna dakyp asmana galдыryarlar we «aramyzda Kuran aracy bolsun» diýip, yraklylary Allanyň Kitabynyň aracylygyna çagyryarlar. Bu ýagdaý Hezreti Alynyň goşunyny biri-birine jet edýär. Hezreti Aly munuň söweş hilesidigini düşündirmäge jan etse-de, esgerleriň bir topary ony diňlemeýär, hatda oña ölüm haýbatyny atýarlar. Şeýdibem, Aly söweşi togtatmaga mejbür bolýar.

Iki tarapdanam aracy eminler saýlanýar. Şam tarapynyň emini Mugawyýanyň buýrugy bilen Amr ibn As bolýar. Yrak tarapynyň emin saýlawy bolsa çekismeli başlaýar, Hezreti Aly özüne garşıy çykanlaryň sözi bilen urşa goşulmazlygy makul bilen Ebu Musa El-Eşarini islemese-de aracy emin bellemäge mejbür bolýar. Şeýlelik bilen syýasy manýowrlar emin meselesinde-de dowam edýär. Hezreti Aly bolýan pyrrylaklaryň aňyrsynda nämäniň garaşyp ýatandygyny gowy bilipfir, emma syýasy we hukuk taýdan özünkini dogry hasaplansoň, garşıdaşlaryna eglisik edipdir. Aslynda «emin hadysasynyň» aňyrsyndaky sebäp halyf saýlawy-da bolmandyr, emma Hezreti Alynyň muny kabul etmegi – ylalaşyga gelmegi Mugawyýany özi bilen deň derejä beýgeldipdir. Galyberse-de ähli çeşmeler Mugawyýanyň ýeňiliп barýandygyny aýdypdyr, şeýlelikde ýeňlişiň öňüsrysasyndaky Mugawyýa ilkinji

hemlesini üstünlikli amala aşyrypdyr.

Tefsir we fykh alymlary şol bir wagtyň özünde Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) agasynyň ogly Abdylla ibn Abbas gepleşigiň geçirilmegi ýerine gitmekçi bolup duran Ebu Musa El-Eşarä şeýle diýendigini belleýärler: «Ala biat edenleriň Ebu Bekire, Omara, Osmana biat edenlerdigini unutma. Alyda ony halyflykdan çetleşdirip biljek zat ýokdur. Mugawyýada bolsa ony halyflyga ýakynlaşdyryp biljek häsiýet ýok.»

• **MUGAWYÝANYŇ HILELİ YEŃŞI**

Ebu Musa Alynyň wekili däl-de, özünü hamana üçünji bir tarap ýaly alyp barypdyr. Mugawyýanyň emini Amr ibn As bolsa iň soňky pursata çenli Mugawyýanyň tarapyny tutupdyr. Ebu Musa Amra «ikisini-de boşadalyň, şura kimi islese, şonam saýlasyn» diýen teklibi beripdir. Amr ibn As bu teklibi şobada kabul edipdir, çünkü Mugawyýa bilen Amryň garaşýany-da şudy. İki tarapyň wekilleri ýanlarynda dört ýüze ýakyn toparlar bilen Erzuh diýlen ýerde duşuşýar. Amr Ebu Musadan iki tarapyň öñünde belli karara gelmegini soraýar. Ebu Musa Hezreti Alyny halyflykdan boşadýandygyny mälim edýär. Çeşmeler onuň bu meßeledede öñdenem göwünjeňdigini ýazýar. Mundan soň Mugawyýanyň emini Amr ibn As-da Alyny boşadýandygyny, Mugawyýany bolsa onuň ýerine halyf belländigini yylan edýär. Şeýdibem «emin wakasy» fiasko bilen gutarýar, Mugawýa ýeňlip çykjakdygy görnüp duran söweşi syýasy manýowrlar arkaly ýeňše öwrüpdır. Emin meßelesiniň bular ýaly görnüşde gutarmagy Hezreti Alynyň tarapdarlaryna ýiti täsirini ýetiripdir. Alynyň duýduryşlaryny diňlemedik topar puşman edýändiklerini we urşa dowam etmegin gerekdigini aýdýarlar. Hem özleriniň, hem Alynyň ýalňyşandygyny, Alynyň toba etmelidigini aýdýarlar. Hezreti Aly muny ret edensoň, goşundan bölünip aýrylan bu topar Alyny küpüre düşmekde aýyplaýar. Sözde parahatçylyk getirmeli emin wakasy Hezreti Ala garşy gidýänleriniň hataryny giňeldipdir, ol Mugawyýanyň yzysüre goşunyndan aýrylan we mundan beýlæk harijiler diýip atlandyryljak topara garşy-da görüşmäge mejbur bolupdyr.

• **RADIKAL AÑYÝETIŇ KÖKLERİ**

Öz syýasy düşünjelerini Kurana esaslandyrýan we munuň bilen ylalaşmaýanylary kapyr yqlan eden harijilere yslam jemgyýetinde ilki syýasy partiýa hökmünde baha berilýär. Harijileriň özünü alyp barşy soňky ähli toparlara ýiti täsirini ýetiripdir we syýasy sferada emele gelen şeýle çemeleşmeler ygtykady-amaly mezheplere öwrülipdir.

Harijilik hut pygambere-de «Alladan gork!» diýip biljek derejede gödek, şekilden (daş görnüşden) aňry çekilmédik, nazaryýetden uzak, çöl kanunlaryny dindir öydýän aňyýetdir. Hadyslarda bu topara degişli Hezreti Pygambrrimiziň ýazgaryjy köp sanly sözüne duş gelip bolýar. Olar «Höküm bermek diňe Allaha degişlidir» sözünü şygar edinipdir. Bu sözi öne tutýanlaryň aň-düşünjesini gowy bilýän Hezreti Aly (r.a) şeýle diýipdir: «Özi bilen batyl göz öňüne tutulan hak söz». Mugawyýanyň garşysynda Hezreti Alynyň tarapyny tutan, soňra Hezreti Alynyň halyflygyna garşıy çykan bu aňyýet rehimsizlik bilen Hezreti Alyny şehit edýär. Yslamda tekfir hereketiniň başyny başlan bu yñdarma topar yzy üzülmeýän topalaňlarda we söweşlerde müňlerçe musulmanyň ganyna galypdyr, aýal-gyzlaryň, hatda kämillik ýaşyna ýetmedik çagalaryň ganyny dökmegi-de halal saýypdyrlar. Yslama perdelenýän şu günüň terrorçylykly toparlarynyň ýa-da özi ýaly pikir etmeýänleri saýrylaşdyrýan, tekfir («dinden çykan») yqlan edýän radikal-reaksioner aňyýetiň taryhy köklerini şu ýerlerden gözlemek gerek.

Dört halyfyň üçüsiniň öldürilmegi bilen gutaran bu döwür boýunça professor Ahmet Akbulut şeýle kesgitlemäni berýär: «Guramaçylyga däl-de, belli bir adamlara esaslanýan bu syýasy sistema gysga wagtyň içinde çağşady. Gysgaça aýdanda, Hezreti Pygamberimizden soň sahabalar tarapyndan gurlan syýasy gurluş, ýene-de sahabalar tarapyndan ýkyldy. Munuň özi taryhy hakykat bolup öňümüzde göze dürtülip dur».

Aýşe SUJU.

«SÖZCÜ» gazeti, 15.08.2022 ý. Taryhy makalalar